

Rodna binarnost: zašto i kako se oduprijeti?

Lara Mati

Filozofski fakultet u Zagrebu
Odsjek za psihologiju
ORCID: 0000-0002-0197-2210

SAŽETAK

Ključne riječi: rod, rodna binarnost, rodni identitet, mjerenje roda

Sociokulturalne razlike koje proizlaze iz biološkog spola pojedinca nazivaju se rodom. U ovom radu razmotrit će se teorije i modeli koji objašnjavaju postojeće rodne razlike. Većina teorija usredotočuje se na cismativnu, binarnu podjelu roda, točnije podjelu na muškarce i žene. U radu su navedeni argumenti protiv takve kategorizacije jer ona je diskriminirajuća za transrodne osobe i sve pojedince koji odstupaju od normi. Opisani su i mehanizmi koji dovode do stvaranja i održavanja binarne konceptualizacije roda/spola te posljedice koje to ima u području obrazovanja i rada. Usprkos sve većem aktivizmu za prava interseksualnih, transrodnih, rodno nebinarnih, rodno fluidnih, birodnih i arodnih osoba, većina istraživača rod/spol mjeri kao binarnu kategorijalnu varijablu. Ako se uzmu u obzir dokazi protiv takve podjele, jasno je da je ova praksa diskriminirajuća te može dovesti do pogreške mjerenja i donošenja netočnih zaključaka. Predložene su smislenije metode mjerenja roda/spola ovisno o aspektu relevantnom za istraživačko pitanje (fiziološki/tjelesni aspekt, rodni identitet, pravni rod, društveni rod), kao i mjere koje mogu biti bolji prediktori nego što je rod/spol.

ABSTRACT

Keywords: gender, gender binary, gender identity, gender measurement

Sociocultural differences that arise from the biological sex of an individual are called gender. This paper will consider theories and models that explain existing gender differences. Most theories focus on the cisnormative, binary division of gender, more specifically the division into men and women. The paper presents arguments against such categorization since it is discriminatory to transgender people and all individuals who deviate from the norm. The mechanisms that lead to the creation and maintenance of binary conceptualization of gender/sex and the consequences it has in the field of education and work are also described. Despite growing activism for the rights of intersex, transgender, gender non-binary, gender fluid, gender, and gender, most researchers measure gender as a binary categorical variable. Considering the evidence against such a division, it is clear that this practice is discriminatory and can lead to measurement errors and inaccurate conclusions. More adequate methods of measuring gender are proposed depending on the aspect relevant to the research question (physiological/physical aspect, gender identity, legal gender, social gender), as well as measures that may be better predictors than gender.

UVOD

Mnogi autori koriste izraz spol kada se referiraju na biološku različitost muškaraca i žena, dok se izraz rod koristi za sociokulturalne razlike (Muehlenhard i Peterson, 2011). U novije vrijeme može se naići i na korištenje zajedničkog izraza rod/spol kako bi se naglasila povezanost ovih dvaju pojmova (van Anders, 2015). Tijekom 1930-ih Terman i Miles (1936; prema Hyde i sur., 2019) razvili su koncept maskuliniteta i feminiteta, tvrdeći da su one nužne za razvoj i prilagodbu muškaraca i žena. Rodni identitet Wood i Eagly (2015) opisuju kao društvena i kulturalna značenja u svezi s muškim i ženskim spolom koja pojedinci integriraju u vlastite identitete. O rodnom identitetu osobe drugi ljudi najčešće zaključuju u binarnim terminima, na temelju izgleda osobe, njezinih tjelesnih karakteristika vezanih uz muški ili ženski spol, pritom pretpostavljajući da će vanjska obilježja, tj. obilježja koja prva uočimo, biti u skladu s ponašanjem, interesima, seksualnom orijentacijom i drugim, unutarnjim obilježjima. No rodni identitet ne mora uvijek biti u skladu sa spolom, osoba se može ponašati ili razmišljati na načine koji se u toj kulturi tradicionalno povezuju s drugim spolom, što navodi na ideju da je rod zapravo performativan (Butler, 1999). Izvodi se kroz prihvaćanje društvenih normi i uloga vezanih za muški ili ženski spol u interakciji s drugim ljudima, pri čemu najnormativnija izvedba roda, dakle ona koja se najčešće očekuje i društveno nagrađuje, podrazumijeva usklađenost spola, roda i seksualne orijentacije.

U azijskim, sjevernoameričkim i južnoameričkim kulturama postoje tradicionalna shvaćanja koja uvažavaju i više od dva različita roda (Hopkins i Richardson, 2021). Kolonizacija je dovela do osuđivanja takvih shvaćanja i propagiranja rodne binarnosti u svrhu održavanja patrijarhalnog sustava. Sve veća vidljivost i borba za prava transrodnih, rodno nebinarnih i interseksualnih osoba ukazala je na problem roda kao varijable u psihologijskim istraživanjima. Postoji sve više dokaza da samo dvije kategorije roda nisu dovoljne niti pogodne za opisivanje rodnog identiteta pojedinaca. Predložene su nove teorije i modeli koji opisuju rod na spektru, kao kontinuiranu, a ne kategorijalnu varijablu te se prepoznaje i mogućnost promjene i razvijanja rodnog identiteta tijekom života. Cilj ovog rada jest ukazati na potrebu za napuštanjem rodne binarnosti u znanosti, ali i u društvu općenito.

PREGLED TEORIJA/KONCEPTUALIZACIJA RODA

Iz perspektive evolucijske psihologije rod je najvećim dijelom genetski određen. Rodne uloge nastale su kao posljedica različitih strategija reprodukcije muških i ženskih jedinki u evolucijskoj prošlosti. Ovakvo objašnjenje podržava ideju esencijalizma roda koji je pozitivno povezan sa stereotipima i predrasudama (Brescoll i LaFrance, 2004; Bastian i Haslam, 2006). Rod se time proglašava činjenicom, a ne sociokulturalnim konstruktom. Zanimljivo je da se interseksualne osobe (koje imaju atipične vanjske ili unutarnje spolne organe (Hyde i sur., 2019)) i homoseksualnost, a opravdava i potiče patrijarhalni sustav u kojem su glavne uloge žena majčinstvo i biti supruga muškarcima (Morgenroth i Ryan,

2018). Svrstavanje osoba u binarne kategorije isključivo na temelju bioloških značajki povezano je i s cisgenderizmom (Hyde i sur., 2019). Cisgenderizam je ideologija prema kojoj je moguće odrediti rodni identitet na temelju izgleda osobe, tako osporavajući pravo na samoodređenje rodnog identiteta (Ansara i Hegarty, 2014; Lindqvist i sur., 2021).

Sociostrukturalni pristup tvrdi da su rodni stereotipi uvjetovani društvenim ulogama te razlikama u moći, služeći kao pravila za izvedbu roda te se kažnjavaju oni koji ih ne poštuju. Kao primjer može se navesti model socijalnog sata (Neugarten, 1968), koji opisuje „skripte“, tj. slijed zadataka koje ljudi trebaju ispuniti tijekom svog života, a koji su različiti za muškarce i žene. Strah od kašnjenja za socijalnim satom ili praćenja skripte namijenjene drugom rodu tjera ljude na konformiranje, a time i daljnje održavanje rodnih uloga. Kažnjavanje odvraća pojedince od ponovnog odstupanja te drugi vikarijski uče da ne treba odstupati od zadanih normi i stereotipa. Ovo se posebice odnosi na muškarce koji osjećaju pritisak da moraju dokazati svoju maskulinost kako bi zadržali status (Bosson i sur., 2013), tako pridonoseći održavanju patrijarhalnog društva. U svezi s time pojam je toksične maskulinosti, točnije stereotipna maskulina ponašanja i načini razmišljanja koji štete psihičkom i tjelesnom zdravlju muškaraca (Kirby i Kirby, 2019), a posljedično i žena. Ipak, ovakav pristup rodu razmatra samo binarnu podjelu roda i nedovoljno pažnje pridaje interindividualnim razlikama (Morgenroth i Ryan, 2018).

Pristupi društvenog identiteta rod smatraju aspektom samoopisa u pogledu pripadanja društvenoj grupi/kategoriji (Tajfel i Turner, 2001). Stupanj u kojem se osoba poistovjećuje sa svojim rodom i salijentnost tog identiteta u određenom kontekstu uvjetuju stupanj u kojem stereotipi utječu na osobu te kako će osoba iskazivati svoj rodni identitet (Cadinu i Galdi, 2012).

Teorija performativnosti roda filozofkinje Judith Butler (1999) polazi od pretpostavke da pojedinci stvaraju kategorije muškaraca i žena samim time što se ponašaju kao muškarci i žene, tako izvedeći rod. Također, smatra da biološki spol nije prirodno binaran, već se takvim čini i služi kao opravdanje za opetovanu izvedbu dvaju rodova. Dakle, prema Butler, rod nije prijeko potrebna i urođena značajka ljudskih bića ili nužan dio pojma o sebi, već je posljedica prihvaćanja društvenih normi. Butler stoga poziva na odupiranje postojećim rodnim normama koje dovode do diskriminacije žena i drugih rodnih/seksualnih manjina, a čija je funkcija održavanje patrijarhalnog sustava. Butleričino shvaćanje roda može se povezati i s Goffmanovom (1956) dramaturškom perspektivom, prema kojoj su ljudi glumci koji u društvenim situacijama preuzimaju svoje uloge.

Biosocijalni pristup (Eagly i Wood, 2012) integrativni je pristup koji nalaže da postoje tri mehanizma koja su u interakciji i kojai vode do rodnog ponašanja. Uključuje društvenu regulaciju, regulaciju društvenog identiteta te biološku regulaciju (hormonalne promjene). Procesi društvene regulacije odnose se na reakcije društva na rodno stereotipna i nestereotipna ponašanja, pri čemu se potiče ponašanje koje je u skladu s rodnim ulogama. Pojedinci usvajajući rodne uloge razvijaju svoj rodni identitet i nastoje ponašanje prilagoditi tako da odgovara identitetu. Kada su ponašanje i identitet podudarni, samopoštovanje se povećava. Rodno tipična ponašanja u interakciji su i s biološkim aspektima ljudskog funkcioniranja. Izvođenje „muških“ ponašanja povezuje se s lučenjem testosterona (Booth i sur., 2006),

dok „ženska“ ponašanja povećavaju razine oksitocina (Campbell, 2008).

Interaktivni model rodnog ponašanja (Deux i Major, 1987; prema Morgenroth i Ryan, 2018) nalaže da se takvo ponašanje iskazuje primarno u društvenim interakcijama i ima svrhu. Ono ovisi o očekivanjima promatrača, o ciljnoj osobi i o situaciji, pri čemu važnu ulogu imaju rodne sheme koje posjeduju promatrač i ciljna osoba. Ovaj model ne pretpostavlja da su muškarac i žena jedini rodni identiteti. Diskurzivni pristup rodu temelji se na društvenom konstruktivizmu te smatra da se društvena stvarnost oblikuje diskursom, odnosno govorom i pisanim izvorima (Kurz i Donoghue, 2013). Top-down diskurzivni pristup analizira stvaranje samog roda te onoga što čini srž maskuliniteta i feminiteta. Suprotno tome, bottom-up pristup istražuje kako pojedinci izražavaju vlastitu maskulinitet ili feminitet u govornoj komunikaciji.

RODNA BINARNOST

Često se spominju razlike između „muškog“ i „ženskog“ mozga (Lenroot i Giedd, 2010; Ruigrok i sur., 2014), ali podaci ukazuju na to da razlike u strukturi mozga ovise ne samo o spolu, već i o okolinskim čimbenicima. Joel (2011) stoga tvrdi da se ne može govoriti o spolnome dimorfizmu zato što svaki mozak sadrži mozaik struktura od kojih neke imaju značajke tipičnije za muški, a neke za ženski spol. Nadalje, često se razlike u razinama hormona objašnjavaju kao razlog različitog ponašanja muškaraca i žena. Svi ljudi luče sve hormone, stoga ne postoje „muški“ i „ženski“ hormoni. Razlike u razinama određenih hormona između spolova nisu velike, a zabilježene su i značajne hormonske varijacije, koje ovise o okolinskim i društvenim čimbenicima. Štoviše, istraživanje koje su proveli van Anders i sur. (2015) upućuje na to da rodna socijalizacija može utjecati na razine testosterona, odnosno da se hormoni izlučuju i kao posljedica ponašanja koja se u kulturi tumače kao tipično maskulina ili feminina. Psihološka istraživanja pokazala su da se osobe na temelju psiholoških karakteristika poput osobina ličnosti, stavova, interesa i ponašanja ne mogu svrstati u dvije kategorije muškaraca i žena. Većina ljudi sadrži mozaik i maskulinih i femininih karakteristika (Koestner i Aube, 1995), a vrlo su rijetki pojedinci koji imaju isključivo jedne ili druge (Joel i sur., 2015). Ovi nalazi u skladu su s hipotezom o rodnim sličnostima (Hyde, 2005) prema kojoj postoje sličnosti između muškaraca i žena u gotovo svim psihološkim karakteristikama, iako neka područja predstavljaju iznimku, primjerice u agresivnosti i seksualnosti, no pronađene razlike prilično su male. Prema meta-analizi Archera (2004) muškarci su fizički agresivniji nego žene (veličina učinka od $d=0.33$ do $d=0.84$), a slične nalaze ($d=0.60$) dobili su i Knight i suradnici (2002). Također, muškarci imaju veću učestalost masturbacije ($d=0.96$) i pozitivnije stavove prema neobaveznom seksu ($d=0.81$) nego žene (Oliver i Hyde, 1993). Općenito se $d=0.20$ interpretira kao mala, 0.50 kao srednja, a 0.80 kao velika veličina učinka (Cohen, 1969, 1988). U kontekstu pronađenih razlika između muškaraca i žena $d=0.60$ znači da postoji 76.4 % preklapanja između distribucija ovih dvaju grupa, $d=0.96$ znači 63.1 % preklapanja, a za $d=0.81$ ono iznosi 68.5 % (Magnusson, 2022). Dakle, čak i u ovim psihološkim karakteristikama

između žena i muškaraca postoji više sličnosti nego što postoji razlika.

Osobe koje se izjašnjavaju kao transrodne, rodno nebinarne, rodno fluidne, birodne ili arodne također predstavljaju argument protiv binarnog shvaćanja roda (Hyde i sur., 2019). Transrodne osobe poistovjećuju se s rodom različitim od onog koji im je pripisan po rođenju (Hyde i sur., 2019), a rodno nebinarne osobe poistovjećuju se s rodom koji nije niti muški niti ženski, primjerice arodan, rodno fluidan, birodan (Brooks, 2017; Tate i sur., 2014). Navedeni dokazi o nebinarnosti roda/spola upućuju na to da se na njega treba gledati kao na spektar, odnosno kontinuiranu dimenziju, a ne kategorijalnu varijablu sa samo dvije kategorije. Uključivanje iskustava transrodnih i rodno nebinarnih osoba važno je kako bi se dobila jasnija i šira slika o tome u kakvoj su interakciji rod/spol s ljudskim razmišljanjem, doživljavanjem i ponašanjem (Lindqvist i sur., 2021).

Istraživanja iz područja razvojne psihologije pokazala su da identifikacija s jednom od binarnih kategorija roda/spola nije urođeno, već je rezultat učenja procesa društvene kategorizacije. Postoje tri glavna mehanizma kojima se to ostvaruje. Kao prvo, perceptivni znakovi, točnije vanjske karakteristike poput odjeće, frizure i šminke, koji se povezuju s pojedinim rodom u nekoj kulturi, povećavaju perceptivnu diskriminativnost roda (Wild i sur., 2000). Djeca češće kategoriziraju ljude prema vidljivim obilježjima (Bigler i Liben, 2006), stoga bi manja perceptivna salijentnost roda/spola smanjila binarnu kategorizaciju (Hyde i sur., 2019). Sljedeći je mehanizam jezično označavanje roda/spola. Kategorizacija navodi djecu na zaključak da članovi pojedinih grupa imaju urođenu zajedničku prirodu, čak i kada ona nije perceptivno ili konceptualno dostupna (Gelman, 2003), stvarajući temelje za rodni esencijalizam. Dakle, jezik potiče rodnu binarnost kroz oslovljavanje osoba riječima koje imaju isključivo muški ili ženski oblik (Hyde i sur., 2019). Na kraju, rodnoj binarnosti doprinose i eksplicitna i implicitna uporaba roda/spola u svrhu kategorizacije, primjerice muške i ženske svlačionice. Podjela se može odvijati i implicitno kada se radi o ljubavnim vezama, zanimanjima i društvenim ulogama (Hyde i sur., 2019).

POS LJEDICE RODNE BINARNOSTI

Postoje relativno male razlike u sposobnostima žena i muškaraca (Hyde, 2005). Točnije, razlike između grupa muškaraca i žena manje su nego razlike unutar ovih grupa, a najveće razlike u sposobnostima postoje u brzini i daljini bacanja. Tijekom razvoja pojedinca razlike u sposobnostima sve više dolaze do izražaja odgojem i kulturom, dovodeći do različitih životnih ishoda žena i muškaraca, posebice u području obrazovanja i poslovne karijere. Već u najranijem djetinjstvu, zbog osjećaja da je nužno pripadati jednoj od dvije kategorije roda, dolazi do stvaranja rodni shema i ponašanja u skladu s njima (Bem, 1983). Rodni stereotipi održavaju se u društvu putem samoispunjavajućeg proročanstva (Jussim i sur., 1996) i prijatnje stereotipom (Spencer i sur., 1999). Primjerice, u obrazovanju se, učitelji i profesori različito odnose prema djevojčicama i dječacima te ih, zbog vjerovanja da posjeduju različite sposobnosti potiču na bavljenje onime što je tipično za njihov rod. Ovakav tretman dovodi do smanjenja samoefikasnosti i motivacije učenika i učenica

za bavljenje područjima rezerviranim za drugi rod, a time i stvarnog lošijeg učinka (Eccles i sur., 1985, 1993).

Razlike u interesima i samopercipiranim sposobnostima djevo-
jčica i dječaka te žena i muškaraca, kao posljedica rodne socijalizacije,
doprinosu horizontalnoj i vertikalnoj rodnoj segregaciji poslova. Hori-
zontalna rodna segregacija odnosi se na razliku u zanimanjima kojima
se tipično bave muškarci i žene (Gedikli, 2020), točnije veći broj žena
zaposlenih u uslužnim djelatnostima i muškaraca zaposlenih u proiz-
vodnim djelatnostima (Anker i sur., 2003). Pojam vertikalna segregacija
odnosi se na razliku u poslovima dvaju rodova koja dovodi do rodne
nejednakosti, pri čemu do nejednakosti dolazi u području statusa i moći
te prihoda (Blackburn, 2012). Važno je napomenuti da ove dvije dimen-
zije segregacije poslova treba promatrati zajedno zbog toga što pojedini
sektori imaju različite statuse u društvima. Primjerice, žene su češće
nego muškarci zaposlene u djelatnostima uslužnog sektora, a takve
djelatnosti su uglavnom manje plaćene i nemaju visok status u društ-
vu. Nadalje, prema Bishu i suradnicima (2019), poslovne organizacije
najčešće temelje svoju politiku na prototipu muškog radnika, praksi
koja se održala iz doba kada žene još nisu bile dio plaćene radne snage.
Naime, prema binarnom shvaćanju roda, uloga muškarca ne zahtijeva
brigu o djeci i kućanstvu, ali je to temeljna dužnost svake žene. Orga-
nizacije pak očekuju od žena da posao stavljaju na prvo mjesto, bez ob-
zira na to što su opterećene kućanskim poslovima i brigom o djeci više
od svojih muških kolega. Dakle, muškarci se mogu više posvetiti poslu
i zbog toga brže napredovati u usporedbi sa ženama, koje pokušavaju
održati ravnotežu između obiteljskog i poslovnog života (Valian, 1999).

Naposlijetku, važno je ukazati na prepreke s kojima se susreću rod-
no nebinarne i transrodne osobe te negativne posljedice koje za njih
ima binarno shvaćanje roda kakvo prevladava u društvu. Istraživanje
James i suradnika (2016) pokazalo je da studenti koji pripadaju rodnim
manjinama u značajno većoj mjeri doživljavaju tjelesno, seksualno i
verbalno nasilje, što ih u nekim slučajevima prisiljava da odustanu
od studiranja. Doživljavaju da ne mogu slobodno izražavati svoj iden-
titet ili pak da moraju ulagati velike napore kako bi osigurali prava za
sebe i ostale pripadnike svoje zajednice (Goldberg i Kivalanka, 2018).
Iskustva mladih LGBTIQ osoba slična su i u Hrvatskoj, gdje rezulta-
ti istraživanja ukazuju na nedovoljno uvažavanje njihovog LGBTIQ
identiteta u obrazovnim institucijama, iako je situacija bolja u viso-
kom obrazovanju nego u srednjoj školi (Štambuk, 2022). Izložene su
vršnjačkom nasilju zbog svog identiteta, a rjeđe i nasilju od strane
osoblja u srednjoj školi i/ili na fakultetu (Štambuk, 2022). Nadalje, u
istraživanju o nasilju prema LGBTIQ osobama u Hrvatskoj pronađe-
no je da je 54.2 % transrodnih/nebinarnih osoba koje su sudjelovale
u istraživanju doživjelo neki oblik nasilja na osnovi spolnog/rodnog
identiteta nakon 2006. godine, kada je zločin iz mržnje proglašen kaz-
nenim djelom u Republici Hrvatskoj (Milković, 2013). Diskriminacija
rodnih manjina i nedostatak socijalne društvene podrške pozitivno su
povezani sa simptomima depresije i anksioznosti kod ovih tih osoba
(Puckett i sur., 2019). Dray i suradnici (2020) ukazali su na činjenicu
da su u poslovnom okruženju najpozitivniji stavovi prema cisrodnim

muškarcima, a najnegativniji prema nebinarnim osobama, što može imati utjecaj na mogućnost zapošljavanja i napredovanja na poslu. Sve ovo predstavlja dodatno opterećenje i onemogućuje ostvarivanje osobnog potencijala nebinarnih i transrodnih osoba.

MJERENJE RODA/SPOLA U PSIHOLOGIJI

Postoje dva glavna argumenta protiv binarnog mjerenja roda/spola. Prvi je mogućnost pogreške mjerenja u slučaju kada rod/spol bilježimo kao kategorijalnu varijablu, bez definiranja aspekata roda/spola koji se istražuju te značenja ponuđenih kategorija (Frohard-Dourlent i sur., 2017). Primjerice, u slučaju kada sudionicima ponudimo samo dvije kategorije roda (muškarac i žena), osobe koje se ne identificiraju kao jedan od ponuđenih rodova odabrat će opciju za koju zaključe da je najbližnja njihovom pravom identitetu ili neće uopće odgovoriti na ovo pitanje. U oba slučaja ovo će onemogućiti identificiranje rodno nebinarnih i transrodnih sudionika te rezultirati pogrešnim svrstavanjem njihovih podataka u binarne kategorije roda/spola ili pak potpunim isključivanjem njihovih podataka iz analize. Drugi argument je etički problem (Frohard-Dourlent i sur., 2017). Pružanjem samo dvije mogućnosti odgovora diskriminiraju se osobe koje ne pripadaju niti jednoj od tih kategorija (Nowakowski i sur., 2016). Lindqvist i suradnici (2021) predlažu operacionalizaciju roda/spola kroz četiri facete: fiziološki/tjelesni aspekt (spol), rodni identitet, pravni rod te društveni rod (rodna uloga; APA, 2015). Ova četiri aspekta roda/spola podložna su promjeni tijekom života (Reisner i sur., 2015). Istraživači trebaju razmotriti je li rod/spol varijabla koja je relevantna u njihovom istraživanju te koja je operacionalizacija roda/spola najprikladnija za njihovo istraživačko pitanje (Reisner i sur., 2015). Također, nakon što su definirali što je relevantno za određeno istraživačko pitanje, istraživači mogu prikupiti podatke i o spolu i o rodu/rodnom identitetu sudionika, kako bi se osigurali potpuniji podaci o obilježjima uzorka i prevenirala diskriminacija pojedinih sudionika, no kasnije uključiti samo jednu od tih varijabli u statističku analizu, odnosno analizirati uzorak s obzirom na samo jednu od raspodjela (spolnu ili rodnu).

Što se tiče mjerenja fiziološkog/tjelesnog aspekta, Lindqvist i suradnici (2021) predlažu postavljanje pitanja o specifičnom aspektu koji je relevantan za istraživačko pitanje. Rodni identitet može se mijenjati tijekom života, stoga Tate i suradnici (2013) predlažu postavljanje dva pitanja: o trenutnom rodnom identitetu osobe te o spolu pripisanom pri rođenju. Korištenje ove metode osigurava veću pouzdanost zbog manje podataka koji nedostaju i bolje detekcije transrodnih i rodno nebinarnih sudionika. Zbog lakše obrade podataka, istraživači unaprijed ponude sudionicima moguće kategorije. Ponuđeni odgovori koji predstavljaju treću kategoriju najčešće su "transrodan", "nebinaran" ili "ostalo" (Lindqvist i sur., 2021). Pri formuliranju ovakvih pitanja potrebno je osigurati mogućnost označavanja više od jedne kategorije (Lindqvist i sur., 2021). Kada je kategorija "ostalo" ponuđena, treba postojati i kućica u koju sudionici mogu upisati svoj rodni identitet, odnosno definirati "ostalo" (Reisner i sur., 2015). Suprotno tome, uporaba naziva "drugi" ili "osta-

li” (“othering”) može dovesti do podčinjavanja nenormativnih osoba (Johnson i sur., 2004). Ako su istraživači odlučni u tome da ponude unaprijed određene kategorije rodnog identiteta, trebaju maksimalizirati broj mogućih kategorija (Broussard i sur., 2018), uz uputu sudionicima da označe sve kategorije koje se odnose na njih (Harrison i sur., 2012). Ipak, i ova mogućnost može biti diskriminirajuća, odnosno zanemariti neke kategorije ili izraze koji se koriste u opisu rodnog identiteta (Magliozzi i sur., 2016). Ansara i Hegarty (2014) smatraju da je najbolja opcija postavljanje otvorenog pitanja o rodnom identitetu kako bi svi sudionici imali mogućnost dati precizan odgovor, bez prisile da se svrstaju u kategoriju koja zapravo ne opisuje njihov identitet. Dodatni problem s kojim se istraživači susreću kada odluče ponuditi velik broj kategorija rodnog identiteta ili postaviti otvoreno pitanje jest veličina skupine, zbog toga što je u općoj populaciji relativno malo rodno nebinarnih i transrodnih osoba. Milković i Štambuk (2019) stoga navode da istraživači mogu isključiti dio uzorka iz analize ili spajati kategorije, no tada je važno da navedu teorijske i metrijske argumente za takve postupke.

Pravni rod pripisan je osobi pri rođenju, na temelju tjelesnih značajki (Fausto-Sterling i sur., 2012). U većini država postoje dva pravna roda, stoga se i interseksualnim osobama pripisuje muški ili ženski rod/spol (Lundberg, 2017), iako postoje iznimke poput Australije, Indije te Novog Zelanda u kojima se priznaje i treći rod (Lindqvist i sur., 2021). Lindqvist i suradnici (2021) smatraju pravni rod nepreciznom mjerom zbog toga što zanemaruje rodnu raznolikost. Također, mnoge osobe nakon promjene rodnog identiteta ne odluče promijeniti svoj pravni rod. Ako istraživači pravni rod smatraju relevantnim u svome istraživanju, preporučuje se postaviti dva pitanja: o rodu pripisanom pri rođenju te o trenutnom pravnom rodu (Frohard-Dourlent i sur., 2017, Magliozzi i sur., 2016). Ipak, time se, s izuzetkom država u kojima postoji treći rod, i dalje potiče rodna binarnost (Lindqvist i sur., 2021). Westbrook i Saperstein (2015) upozoravaju da u longitudinalnim istraživanjima također treba uzeti u obzir mogućnost promjene roda/spola tijekom života, što se u takvim istraživanjima često zanemaruje.

Društveni aspekt roda odnosi se na izražavanje rodnog identiteta kroz priklanjanje rodnim ulogama, tj. normama ponašanja i izgleda. Magliozzi i suradnici (2016) predlažu da se društveni aspekt mjeri pitanjem o tome u kojoj se mjeri osoba osjeća maskulino ili feminino te u kojoj mjeri ih drugi ljudi vide kao maskuline ili feminine. Nadalje, Lindqvist i suradnici (2021) predlažu i druge mjere koje mogu biti bolji prediktori nego što je rod/spol. Primjerice, Bem sex role inventory (BSRI; Bem, 1974) procjenjuje osobine ličnosti povezane s dvije nezavisne dimenzije maskuliniteta i femininosti, a koje su povezane s ekspresijom roda. Connell (2005) kao kritiku ovog inventara navodi da se oslanja na rodne stereotipe. Također, postavlja se pitanje valjanosti ovog inventara u današnjem vremenu i u kulturama osim SAD-a (Bem, 1987; Hoffman i Borders, 2001). Multi-Gender Identity Questionnaire (Multi-GIQ; Joel i sur., 2014) procjenjuje nezavisne dimenzije maskuliniteta i femininosti u pogledu rodnog identiteta, rodne ekspresije, pravnog roda i tjelesnih značajki. Ovaj instrument uzima u obzir činjenicu da rod može varirati ovisno o kontekstu, no velik broj čestica predstavlja i nedostatak (Joel i sur., 2014). Za mjerenje važnosti identifikacije s rodom može se koristiti

Collective Self-Esteem Scale (CSES; Luhtanen i Crocker, 1992).

Westbrook i Saperstein (2015) navode dodatne probleme vezane uz rod/spol u upitničkim istraživanjima. Upitnici koji sadrže pitanja vezana za članove/ice obitelji i prijatelje/ice sudionika/ica u velikoj mjeri pretpostavljaju rod/spol tih osoba, koristeći rodno binarne nazive poput otac/majka, brat/sestra, sin/kći i sl. Autorice predlažu korištenje rodno neutralnih naziva, no treba naglasiti da ovo ovisi i o bogatstvu i rodnoj neutralnosti pojedinog jezika. U hrvatskome jeziku može se koristiti naziv osoba umjesto muškarac/žena, roditelj umjesto otac/majka i dijete umjesto sin/kći. Za nazive brat/sestra, baka/djed, muž/žena, ujak/ujna i sl. u hrvatskom jeziku ne postoje rodno neutralne alternative. Primjerice, muž/žena često se zamijenjuje imenicom partner, anglizmom koji je u engleskom jeziku rodno neutralan. No u hrvatskome jeziku većini imenica i pridjeva nužno je pridati različite sufikse, ovisno o tome je li osoba na koju se odnose muškog ili ženskog roda. Dakle, kada se koristi naziv partner potrebno je navesti i ženski oblik partnerica. Također, Westbrook i Saperstein (2015) savjetuju da se u upitnike uključe i rodno neutralne zamjenice, a ne isključivo muške i ženske osobne zamjenice. To u hrvatskome jeziku nije moguće zato što ne postoji službena rodno neutralna zamjenica koja bi nadomjestila zamjenice on i ona.

ZAKLJUČAK

Iako se često izjednačuju sa spolom i u svezi su s njime rod i rodni identitet širi su konstrukti određeni ponašajnim, kognitivnim, psihološkim i biološkim značajkama pojedinca. Može se reći da je rodna binarnost, odnosno priznavanje isključivo muškog i ženskog roda, sredstvo za održavanje patrijarhalnog sustava u kojem su žene i rodne manjine u nepovoljnijoj poziciji od muškaraca. Unatoč mnogim rodnim stereotipima, istraživanja su pokazala da ne postoje značajne neurološke, hormonalne niti psihološke razlike između muškarca i žena. Binarno viđenje roda/spola razvija se u ranoj dobi pomoću mehanizama perceptivne salijentnosti, jezičnog označavanja te eksplicitnog i implicitnog korištenja roda/spola u svrhu kategorizacije. U istraživanjima, posebice u području društvenih znanosti, potrebno je razmotriti i obrazložiti relevantnost varijable roda/spola za istraživačko pitanje. Kako bi se smanjila pogreška mjerenja i neetičnost zbog isključivanja osoba koje ne pripadaju binarnim kategorijama, važno je odrediti aspekt roda/spola koji se želi mjeriti te odgovarajuće pitanje ili odgovarajuća pitanja. Umjesto odgovora na pitanje o rodu/spolu mogu se koristiti i složenije upitničke mjere samoiskaza, kao što su mjere maskuliniteta i feminiteta te važnosti identifikacije s rodom.

LITERATURA

- Anker, R., Melkas, H. i Korten, A. (2003). Gender-based Occupational Segregation in the 1990s. International Labour Office.
- Ansara, Y. G. i Hegarty, P. (2014). Methodologies of misgendering: Recommendations for reducing cisgenderism in psychological research. *Feminism & Psychology*, 24(2), 259–270. <https://doi.org/10.1177/0959353514526217>
- American Psychological Association. (2015). *APA Dictionary of Psychology* (drugo izdanje). American Psychological Association.
- Archer, J. (2004). Sex differences in aggression in real-world settings: A meta-analytic review. *Review of general Psychology*, 8(4), 291–322.
- Bastian, B. i Haslam, N. (2006). Psychological essentialism and stereotype endorsement. *Journal of experimental social psychology*, 42(2), 228–235. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2005.03.003>
- Bem, S. L. (1974). The measurement of psychological androgyny. *Journal of consulting and clinical psychology*, 42(2), 155. <https://doi.org/10.1037/h0036215>
- Bem, S. L. (1983). Gender schema theory and its implications for child development: Raising gender-aschematic children in a gender-schematic society. *Signs: Journal of women in culture and society*, 8(4), 598–616. <https://doi.org/10.1086/493998>
- Bem, S. L. (1987). Gender schema theory and the romantic tradition. U P. Shaver i C. Hendrick (Ur.), *Sex and gender* (str. 251–271). Sage Publications, Inc.
- Bigler, R. S. i Liben, L. S. (2006). A developmental intergroup theory of social stereotypes and prejudice. *Advances in child development and behavior*, 34, 39–89. [https://doi.org/10.1016/S0065-2407\(06\)80004-2](https://doi.org/10.1016/S0065-2407(06)80004-2)
- Bishu, S. G., Guy, M. E. i Heckler, N. (2019). Seeing gender and its consequences. *Journal of Public Affairs Education*, 25(2), 145–162. <https://doi.org/10.1080/15236803.2018.1565039>
- Blackburn, R. M. (2012). The measurement of occupational segregation and its component dimensions. *International Journal of Social Research Methodology*, 15(3), 175–198. <https://doi.org/10.1080/13645579.2011.610616>
- Booth, A., Granger, D. A., Mazur, A. i Kivlighan, K. T. (2006). Testosterone and social behavior. *Social forces*, 85(1), 167–191. <https://doi.org/10.1353/sof.2006.0116>
- Bosson, J. K., Vandello, J. A. i Caswell, T. A. (2013). Precarious Manhood. U M. K. Ryan i N. R. Branscombe (ur.), *The SAGE handbook of gender and psychology* (str. 115–130). SAGE Publications.
- Brescoll, V. i LaFrance, M. (2004). The correlates and consequences of newspaper reports of research on sex differences. *Psychological Science*, 15(8), 515–520. <https://doi.org/10.1111/j.0956-7976.2004.00712.x>
- Brooks, J. (2017, travanj 24.). Boy? Girl? Both? Neither? A new generation overthrows gender. *KQED*. <https://www.kqed.org/futureofyou/335790/boy-girl-both-neither-a-new-generation-overthrows-gender>
- Broussard, K. A., Warner, R. H. i Pope, A. R. (2018). Too many boxes, or not enough? Preferences for how we ask about gender in cisgender, LGB, and gender-diverse samples. *Sex Roles*, 78(9), 606–624. <https://doi.org/10.1007/s11199-017-0823-2>
- Butler, J. (1999). *Gender trouble*. Routledge.
- Cadinu, M. i Galdi, S. (2012). Gender differences in implicit gender self categorization lead to stronger gender self stereotyping by women than by men. *European Journal of Social Psychology*, 42(5), 546–551. <https://doi.org/10.1002/ejsp.1881>
- Campbell, A. (2008). Attachment, aggression and affiliation: the role of oxytocin in female social behavior. *Biological psychology*, 77(1), 1–10. <https://doi.org/10.1016/j.biopsycho.2007.09.001>
- Cohen, J. (1988). *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences* (drugo izdanje). Lawrence Erlbaum Associates.
- Connell, R. W. (2005). *Masculinities* (drugo izdanje). University of California Press.
- Dray, K. K., Smith, V. R., KostECKI, T. P., Sabat, I. E. i Thomson, C. R. (2020). Moving beyond the gender binary: Examining workplace perceptions of nonbinary and transgender employees. *Gender, Work & Organization*, 27(6), 1181–1191. <https://doi.org/10.1111/gwao.12455>
- Eagly, A. H. i Wood, W. (2012). Social role theory. U P. A. M. Van Lange, A. W. Kruglanski i E. T. Higgins (ur.), *Handbook of Theories of Social Psychology: Volume 2* (str. 458 – 476). Sage Publications Ltd. <https://dx.doi.org/10.4135/9781446249222.n49>
- Eccles, J., Adler, T. F., Futterman, R., Goff, S. B., Kaczala, C. M., Meece, J. L. i Midgley, C. (1985). Self-perceptions, task perceptions, socializing influences, and the decision to enroll in mathematics. U Chipman, S. F., Brush, L. R. i Wilson, D. M. (ur.), *Women and mathematics: Balancing the equation* (str. 95–121). Psychology Press.
- Eccles, J., Wigfield, A., Harold, R. D. i Blumenfeld, P. (1993). Age and gender differences in children's self and task perceptions during elementary school. *Child Development*,

- 64(3), 830–847. <https://doi.org/10.2307/1131221>
- Fausto-Sterling, A., Coll, C. G. i Lamarre, M. (2012). Sexing the baby: Part 1-What do we really know about sex differentiation in the first three years of life?. *Social science & medicine*, 74(11), 1684–1692. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2011.05.051>
- Frohard Dourlent, H., Dobson, S., Clark, B. A., Doull, M. i Saewyc, E. M. (2017). “I would have preferred more options”: Accounting for non binary youth in health research. *Nursing inquiry*, 24(1). <https://doi.org/10.1111/nin.12150>
- Gedikli, C. (2020). Occupational gender segregation in Turkey: the vertical and horizontal dimensions. *Journal of Family and Economic Issues*, 41(1), 121–139. <https://doi.org/10.1007/s10834-019-09656-w>
- Gelman, S. A. (2003). *The essential child: Origins of essentialism in everyday thought*. Oxford Cognitive Development.
- Goffman, E. (1956). *The Presentation of Self in Everyday Life*. University of Edinburgh Social Sciences Research Centre.
- Goldberg, A. E. i Kuvalanka, K. A. (2018). Navigating identity development and community belonging when “there are only two boxes to check”: An exploratory study of nonbinary trans college students. *Journal of LGBT Youth*, 15(2), 106–131. <https://doi.org/10.1080/19361653.2018.1429979>
- Harrison, J., Grant, J. i Herman, J. L. (2012). A gender not listed here: Genderqueers, gender rebels, and otherwise in the National Transgender Discrimination Survey. *LGBTQ Public Policy Journal at the Harvard Kennedy School*, 2(1), 13.
- Hoffman, R. M. i Borders, L. D. (2001). Twenty-five years after the Bem Sex-Role Inventory: A reassessment and new issues regarding classification variability. *Measurement and evaluation in counseling and development*, 34(1), 39–55. <https://doi.org/10.1080/07481756.2001.12069021>
- Hopkins, S. i Richardson, L. (2021). Gender Identity: From Biological Essentialism Binaries to a Nonbinary Gender Spectrum. *Gender Equality*, 534–543. https://doi.org/10.1007/978-3-319-95687-9_87
- Hyde, J. S. (2005). The gender similarities hypothesis. *American psychologist*, 60(6), 581. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.60.6.581>
- Hyde, J. S., Bigler, R. S., Joel, D., Tate, C. C. i van Anders, S. M. (2019). The future of sex and gender in psychology: Five challenges to the gender binary. *American Psychologist*, 74(2), 171–193. <https://doi.org/10.1037/amp0000307>
- James, S., Herman, J., Rankin, S., Keisling, M., Mottet, L. i Anaf, M. (2016). *The report of the 2015 US Transgender Survey*. National Center for Transgender Equality.
- Joel, D. (2011). Male or female? Brains are intersex. *Frontiers in integrative neuroscience*, 5, 57. <https://doi.org/10.3389/fnint.2011.00057>
- Joel, D., Berman, Z., Tavor, I., Wexler, N., Gaber, O., Stein, Y., Shefi, N., Pool, J., Urchs, S., Margulies, D. S., Liem, F., Hänggi, J., Jäncke, L. i Assaf, Y. (2015). Sex beyond the genitalia: The human brain mosaic. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 112(50), 15468–15473. <https://doi.org/10.1073/pnas.1509654112>
- Joel, D., Tarrasch, R., Berman, Z., Mukamel, M. i Ziv, E. (2014). Queering gender: Studying gender identity in ‘normative’ individuals. *Psychology & Sexuality*, 5(4), 291–321. <https://doi.org/10.1080/19419899.2013.830640>
- Johnson, J. L., Bottorff, J. L., Browne, A. J., Grewal, S., Hilton, B. A. i Clarke, H. (2004). Othering and being othered in the context of health care services. *Health communication*, 16(2), 255–271. https://doi.org/10.1207/S15327027HC1602_7
- Jussim, L., Eccles, J. i Madon, S. (1996). Social perception, social stereotypes, and teacher expectations: Accuracy and the quest for the powerful self-fulfilling prophecy. *Advances in Experimental Social Psychology*, 28, 281–388. [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(08\)60240-3](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)60240-3)
- Kirby, R. i Kirby, M. (2019). The perils of toxic masculinity: four case studies. *Trends in Urology & Men’s Health*, 10(5), 18–20. <https://doi.org/10.1002/tre.712>
- Knight, G. P., Guthrie, I. K., Page, M. C. i Fabes, R. A. (2002). Emotional arousal and gender differences in aggression: A meta-analysis. *Aggressive Behavior*, 28, 366–393. <https://doi.org/10.1002/ab.80011>
- Koestner, R. i Aube, J. (1995). A multifactorial approach to the study of gender characteristics. *Journal of personality*, 63(3), 681–710. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1995.tb00510.x>
- Kurz, T. i Donaghue, N. (2013). *Gender and Discourse*. U M. K. Ryan i N. R. Branscombe (ur.), *The SAGE handbook of gender and psychology* (str. 61–79). SAGE Publications. <https://doi.org/10.4135/9781446269930.n5>
- Lenroot, R. K. i Giedd, J. N. (2010). Sex differences in the adolescent brain. *Brain and cognition*, 72(1), 46–55. <https://doi.org/10.1016/j.bandc.2009.10.008>
- Lindqvist, A., Sendén, M. G. i Renström, E. A. (2021). What is gender, anyway: a review of the options for operationalising gender. *Psychology & sexuality*, 12(4), 332–344. <https://doi.org/10.1080/19419899.2020.1729844>
- Luhtanen, R. i Crocker, J. (1992). A collective self-esteem scale: Self-evaluation of one’s social identity. *Personality and social psychology bulletin*, 18(3), 302–318. <https://doi.org/10.1177/0146167292183006>
- Lundberg, T. (2017). *Knowing bodies: Making sense of intersex/DSD a decade post-consensus* [Doktorski rad, Sveučilište u Oslu]. Sveučilište u Oslu, ResearchGate. <https://www.researchgate.net/profile/Tove-Lundberg/>

- publication/317427708_Knowing_bodies_Making_sense_of_IntersexDSD_a_decade_post-consensus/links/593a6f9d45851532064082b2/Knowing-bodies-Making-sense-of-Intersex-DSD-a-decade-post-consensus.pdf
- Magliozzi, D., Saperstein, A. i Westbrook, L. (2016). Scaling up: Representing gender diversity in survey research. *Socius*, 2. <https://doi.org/10.1177/2378023116664352>
- Magnusson, K. (2022). Interpreting Cohen's d effect size: An interactive visualization (Version 2.5.2) [Web App]. R Psychologist. <https://rpsychologist.com/cohend/>
- Milković, M., i Štambuk, M. (2019). Kako pristupiti mjerenju seksualne orijentacije, spolnog i rodnog identiteta? Preporuke za istraživanja o temama koje se odnose na LGBTIQ osobe. *Revija za sociologiju*, 49(2), 283–304. <https://doi.org/10.5613/rzs.49.2.7>
- Milković, M. (2013). BRUTALNA STVARNOST: Istraživanje o nasilju, diskriminaciji i zločinu iz mržnje protiv LGBTIQ osoba u Republici Hrvatskoj. Preuzeto s <https://zagreb-pride.net/wp-content/uploads/2022/01/BRUTAL2.pdf>
- Morgenroth, T. i Ryan, M. K. (2018). Gender trouble in social psychology: How can Butler's work inform experimental social psychologists' conceptualization of gender?. *Frontiers in Psychology*, 9, 1320. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.01320>
- Muehlenhard, C. L. i Peterson, Z. D. (2011). Distinguishing between sex and gender: History, current conceptualizations, and implications. *Sex roles*, 64(11), 791–803. <https://doi.org/10.1007/s11199-011-9932-5>
- Neugarten, B. L. (1968). Adult personality: Toward a psychology of the life cycle. U Neugarten, B. L. (Ur.), *Middle age and aging* (str.137–147). The University of Chicago Press.
- Nowakowski, A. C., Sumerau, J. E. i Mathers, L. A. (2016). None of the above: Strategies for inclusive teaching with "representative" data. *Teaching Sociology*, 44(2), 96–105. <https://doi.org/10.1177/0092055X15622669>
- Oliver, M. B. i Hyde, J. S. (1993). Gender differences in sexuality: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 114(1), 29. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.114.1.29>
- Puckett, J. A., Maroney, M. R., Wadsworth, L. P., Mustanski, B. i Newcomb, M. E. (2020). Coping with discrimination: The insidious effects of gender minority stigma on depression and anxiety in transgender individuals. *Journal of clinical psychology*, 76(1), 176–194. <https://doi.org/10.1002/jclp.22865>
- Reisner, S. L., Conron, K. J., Baker, K., Herman, J. L., Lombardi, E., Greytak, E. A., Gill, A. M. i Matthews, A. K. (2015). "Counting" transgender and gender-nonconforming adults in health research: Recommendations from the gender identity in US surveillance group. *Transgender Studies Quarterly*, 2(1), 34–57. <https://doi.org/10.1215/23289252-2848877>
- Ruigrok, A. N., Salimi-Khorshidi, G., Lai, M. C., Baron-Cohen, S., Lombardo, M. V., Tait, R. J. i Suckling, J. (2014). A meta-analysis of sex differences in human brain structure. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, 39, 34–50. <https://doi.org/10.1016/j.neubiorev.2013.12.004>
- Spencer, S. J., Steele, C. M. i Quinn, D. M. (1999). Stereotype threat and women's math performance. *Journal of experimental social psychology*, 35(1), 4–28. <https://doi.org/10.1006/jesp.1998.1373>
- Štambuk, M. (2022). Iskustva i potrebe mladih LGBTIQ osoba u Hrvatskoj. Izvještaj o rezultatima istraživanja. Preuzeto s <https://www.dugineobitelji.com/wp-content/uploads/2022/04/Iskustva-i-potrebe-mladih-LGBTIQ-osoba-u-Hrvatskoj.pdf>
- Tajfel, H. i Turner, J. C. (2001). An integrative theory of intergroup conflict. U M. A. Hogg i D. Abrams (ur.), *Intergroup relations: Essential readings* (str. 110–128). Psychology Press.
- Tate, C. C., Ledbetter, J. N. i Youssef, C. P. (2013). A two-question method for assessing gender categories in the social and medical sciences. *Journal of sex research*, 50(8), 767–776. <https://doi.org/10.1080/00224499.2012.690110>
- Tate, C. C., Youssef, C. P. i Bettergarcia, J. N. (2014). Integrating the study of transgender spectrum and cisgender experiences of self-categorization from a personality perspective. *Review of General Psychology*, 18(4), 302–312. <https://doi.org/10.1037/gpr0000019>
- Valian, V. (1999). *Why so slow?: The advancement of women*. MIT press. <https://doi.org/10.7551/mitpress/7235.001.0001>
- Van Anders, S. M. (2015). Beyond sexual orientation: Integrating gender/sex and diverse sexualities via sexual configurations theory. *Archives of Sexual Behavior*, 44(5), 1177–1213. <https://doi.org/10.1007/s10508-015-0490-8>
- Van Anders, S. M., Steiger, J. i Goldey, K. L. (2015). Effects of gendered behavior on testosterone in women and men. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 112(45), 13805–13810. <https://doi.org/10.1073/pnas.1509591112>
- Westbrook, L. i Saperstein, A. (2015). New categories are not enough: Rethinking the measurement of sex and gender in social surveys. *Gender & Society*, 29(4), 534–560. <https://doi.org/10.1177/0891243215584758>
- Wild, H. A., Barrett, S. E., Spence, M. J., O'Toole, A. J., Cheng, Y. D. i Brooke, J. (2000). Recognition and sex categorization of adults' and children's faces: Examining performance in the absence of sex-stereotyped cues. *Journal of experimental child psychology*, 77(4), 269–291. <https://doi.org/10.1006/jecp.1999.2554>
- Wood, W. i Eagly, A. H. (2015). Two traditions of research on gender identity. *Sex Roles*, 73(11), 461–473. <https://doi.org/10.1007/s11199-015-0480-2>